

Від смішного до великого: феномен комічного в літературі та культурі:
[зб.наук.матеріалів конференції (Бердянськ,28-29 вересня 2017)]. –
Бердянськ:БДПУ,2017.С.– 69-70

Корівчак Л.Д.,
кандидат філологічних наук,
Херсонський державний університет

СПОВІДУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ІДЕЙ НАЦІЇ В САТИРИЧНИХ ВІРШАХ М.ЧЕРНЯВСЬКОГО

М.Чернявський був активним учасником громадсько-культурного життя в Україні кінця ХІХ – початку ХХ ст. Він уважно спостерігав за всіма процесами, що відбувались у країні, з боєм описав підневільне становище народу в дореволюційний період.

У вірші “Самсон окутий” поет за допомогою біблійного образу велетня Самсона, підступно закутого ворогами, розкрив тему національного гноблення. Композиційно вірш складається з семи строф, кожна з яких побудована на протиставленні важких умов життя простої людини і багатства, зловживання своїм становищем панів, які нещадно експлуатують народ. М.Чернявський змалював гнітючі картини з життя суспільства: “брати з братів деруть криваві шкури і покірно себе ті дерти їм дають”. Сарказм поета спрямований на викриття хижачтва панівної верстви і на осуд покірливості трудового люду. Зображуючи моральну і духовну деградацію привілейованого стану, автор використовує низку антитез і вдається до нищівної сатири (“брудна повія — і царівна, смердючий збірід блощиць і гнид — і мрійний світ ефемерид”, тут “без ліку срібла й злота”, а там “голодна смерть... без крихти хліба”). Самсон постає уособленням українського народу. З гірким осудом М.Чернявський констатує таку ваду велетня як сліпота. Засліплений і задурений панамі простий люд терпить усі знущання над собою. Бездіяльність, покору мас поет змалював в образі сну. Перебуваючи у сні, людина найбільш незахищена. Так само вразливим у вірші постає народ. М.Чернявський дорікає народові за його непомірованість. Змінити усталені закони життя спроможне лише “слово Єремії”. Поезія пройнята вірою в неминучість пробудження і звільнення народу.

У насичений подіями період, коли українці разом з іншими народами Російської імперії були учасниками революційних протистоянь 1905-1907 рр., Першої світової війни, 1917р. митець болісно переживає розруху й кровопролиття на Україні. Поет свідомий того, що необхідно вести боротьбу за соціальну й національну незалежність. Водночас його лякають масштаби руйнацій, яких зазнав наш народ.

У мініатюрі “Нещасний краю, Україно...” М.Чернявський у формі звернення до Батьківщини показав узагальнений образ пасивності народних мас, їхньої еліти: “Нещасний краю, Україно, / Лежить прокляття на тобі:/ Усе, що славне в тебе, - гине, / Живучі тільки лиш раби“ [4, 344]. Поет засуджує бездіяльність, зволікання й відстороненість інтелігенції під час політичних репресій після поразки революції 1905 р.

“Населення мало представляти не суму мільйонів, не отару атомів, з своїми дрібно-егоїстичними партикулярними цілями і устремлінням. Воно мало творити **окремий організм, націю** сильну навні і всередині, з **своїми окремими ідеалами і волею, які стояли над партикулярними інтересами, забаганками і волею частин**” [2, 254].

Традиційно для української літератури кінця ХІХ – початку ХХ ст. митець покладав великі сподівання на інтелігенцію. Відкритість, освіченість національної еліти повинні сприяти актуалізації суспільних сил під час боротьби за національну незалежність.

У вірші “Слава” М. Чернявський висміює лжепатріотизм тої частини інтелігенції, яка лише на словах доводить свою відданість Батьківщині. Подвійний підтекст назви “Слава” служить митцю для сатиричного викриття нещирості й марнославства окремих

представників інтелігенції, а також для визначення майбутнього України, яка “на весь світ засяє” і без допомоги “крамарських турбот” “патріотів”.

Засудження автором вад суспільства у вирішальний для країни період були актуальними для рубежу XIX-XX ст. Оскільки “в умовах бездержавності і духовної кризи особливої уваги набувають ідеї, зокрема моральні, для життя нації. Цим засвідчується властивий українській ментальності тісний зв’язок між національним і моральним, що сприяє наближенню етики до засад національного ідеалу” [1, 74].

У вірші “Дума старого дворянина” зображено дворянина, який дбає про своє збагачення, славу. Психологічно він закорінений у часи кріпаччини, коли “добре панство панувало, вміло панувати”. Минуле вабить дворянина безтурботним життям, сенс якого полягав лише у розвагах. М.Чернявський в образі старого дворянина засудив ту частину інтелігенції, якою керують лише егоїстичні інтереси, яка відірвана від сучасного життя, натомість живе лише минулим.

У сатирі “Українофіли” поет висміяв пасивність деяких інтелігентів, їхнє пристосуванство. Митець показав два образи українофілів, що є представниками старшого й молодшого покоління. Старий українофіл був “важкий не в міру і лінивий, немов чумацький сірий віл”, любив “сало смакувати і “Енеїду” добре знав”, і вся його діяльність на ниві національного відродження вичерпувалась єдиним словом — “нехай”. Молодший представник українофілів відзначався протилежною вдачею: “Сухий, верткий і метушливий, / Увесь із нервів тільки й жил...” . Попри поверхову відмінність у зовнішній поведінці цих інтелігентів об’єднують бездіяльність, лицемірство, полохливість і пристосуванство до нових умов: “Він тільки ”Вісника” читає, / Програм з півсотні написав, / Де кров річками проливає, / І всі — в кишені поховав” [3, 255].

У вірші “Гімн матненосців”, що також є сатирою, М.Чернявський продовжує викривати лжепатріотів. “Патріоти” настільки переймаються своєю відданістю Батьківщині, що готові довести свої високі почуття. За допомогою сарказму поет викрив нещирість їхнього пориву. Замість національного прапора у лжепатріотів у вірші постає матня. Комізмом пройняті картини відчайдушної боротьби їх з уявними ворогами, у ході якої вони готові “розметать, немов полову, чисто всі народи”.

Бажання кращої долі Україні спрямовує М.Чернявського на пошуки ідеалу духовного наставника народу. Поет вважав інтелігенцію головним рушієм нації, що допоможе досягти змін у майбутньому, тому його вірші сповнені закликів до праці, а подекуди і різких докорів тій частині еліти, яка зрадила інтереси свого народу. Протестуючи проти насилля, митець закликав до гуманізму, взаємоповаги. Він таврує ту частину інтелігенції, для якої було характерно жадібність, зневага до людини, егоїзм, псевдопатріотизм.

Література

1. Багаліка Ю. О. Історичні погляди Лесі Українки : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата іст. наук : / Багаліка Юлія Олександрівна – К., 2000. – 184 с.
2. Донцов Д. Дві літератури нашої доби / Донцов Дмитро – Львів : [вид. “Гомін України”, Торонто] : Просвіта (Рецептивне відтворення видання 1958 р.), 1991. – 296 с.
3. Чернявський М. Твори : У 10 т. / М. Чернявський – Харків : Рух, 1930. – Т. 9. У зеніті (1897–1914). Поезії. – 270 с.
4. Чернявський М. Твори : У 2 т. / М. Чернявський – К. : Дніпро, 1966. – Т. 1. Оригінальні поезії. Переклади. – 514 с.